

Pracownia Pedagogiczna im. prof. Ryszarda Więckowskiego

ul. Kwiatowa 11/16a, 61-882 Poznań e-mail: dorota@origami.org.pl

Dorota Dziamska

Obowiązki szkoły względem uczniów (w tym dotkniętych problemem alienacji w rodzinie) wynikające z zadań podstawy programowej, zagadnień programowych i zapisów Konwencji o prawach dziecka.

Komentarz przygotowany na wniosek

Ruchu Społecznego Nasze Dzieci - Razem Przeciw Alienacji w Rodzinie

Poznań 2020

Podstawowym obowiązkiem szkoły jest implementacja zapisów podstawy programowej, która w praktyce oznacza realizację zadań w niej zawartych względem każdego ucznia szkoły. Zadania szkoły zostały tak skonstruowane w akcie normatywnym¹, aby ich realizacja umożliwiała respektowanie wszystkich zapisów Konwencji o prawach dziecka. Szkoła, która nie realizuje zadań z podstawy programowej, funkcjonuje w sprzeczności z prawem oświatowym, ponieważ podstawa programowa jest aktem wykonawczym względem ustawy Prawo Oświatowe. Gdy jeden z rodziców, czy też rodzice, chcą ograniczyć prawa dziecka do rozwoju i kształtowania poczucia tożsamościowych², kontaktów z najbliższą rodziną w szkole (tj. z mamą, tatą, babcią, dziadkiem itp.) tym samym utrudniają szkole realizację zadań zapisanych w podstawie programowej. Szkoła nie może przychylić się do takich żądań rodziców, ale powinna realizować swoje zadania, tj. uświadomić rodzicom błąd ich postawy. Rolą szkoły nie jest wyobcowanie (alienacja), ale rozwój dziecka w kierunku zrozumienia swej tożsamości. Rodzice nie mogą krzywdzić dzieci i blokować pracy szkoły zgodnej z przepisami prawa.

Zadaniem szkoły wynikającym z zapisów podstawy programowej jest:

1) kształtowanie postawy otwartej wobec świata i innych ludzi, aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość³.

Szkoła nie może kształtować u swych uczniów postawy otwartości wobec świata i ludzi, aktywności społecznej, w tym odpowiedzialności za zbiorowość (dla dziecka jest nią rodzina, szkolna klasa itd.), gdy rodzice wykorzystują ją jako narzędzie alienacji dzieci od najbliższej rodziny. Taka postawa rodziców wynika z ich nierozwiązanych problemów i tworzy własnym dzieciom bardzo poważny, nowy problem. W takiej sytuacji psycholog, pedagog szkolny czy też wychowawca powinien, realizując powyższe zadanie, rozmawiać z rodzicami i poinformować ich, iż nie mają prawa pozbawiać swoich dzieci kontaktów rodzinnych. Co więcej, rodzice nie mogą przerzucać konsekwencji wynikających z własnych problemów na dzieci. Wskazane osoby powinny także wytłumaczyć rodzicom, iż szkoła zobowiązana jest uczyć dzieci rozumienia emocji, uczuć własnych i innych osób. Szkoła odpowiedzialna jest bowiem za taką organizację zajęć, aby były dostosowane do:

a) intelektualnych potrzeb i oczekiwań rozwojowych dzieci,(...) rozumienia emocji, uczuć własnych i innych osób, sprzyjających utrzymaniu zdrowia psychicznego, fizycznego i społecznego (szeroko rozumianej edukacji zdrowotnej)⁴.

Szkoła nie może zatem zrealizować powyższego zadania w sytuacji, gdy rodzice żądają od niej restrykcji względem najbliższej rodziny swoich uczniów. Rodzice nie mają prawa do takiego żądania, a szkoła ma obowiązek poinformować rodziców o tym w ramach realizacji przytoczonego zadania. Ponadto szkoła jest zobowiązana do tworzenia warunków rozwoju uczniów:

b) umożliwiających poznanie wartości i norm społecznych, których źródłem jest rodzina, społeczność szkolna, społeczność lokalna i regionalna, naród, oraz rozwijanie zachowań wynikających z tych wartości, a możliwych do zrozumienia przez dziecko na danym etapie rozwoju.⁵

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r.

² A. Pilarska *Wokół pojęcia poczucia tożsamości: przegląd problemów i propozycja konceptualizacji*. UAM NAUKA 2/2016 • 123-141

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r.

⁴ tamże

⁵ tamże

Zatem rodzina jest traktowana w podstawie programowej jako wartość wychowania, z której wyprowadza się rozwijanie stosownych zachowań możliwych do zrozumienia przez dzieci. W jaki sposób zatem szkoła wyjaśni swoim uczniom uniemożliwienie im spotkań w szkole z tatą, mamą, babcią, dziadkiem? Jakie wartości miałyby się znajdować u podstaw takiego działania? Takich wartości nie ma zarówno w podstawie programowej, jak i w żadnych zasadach wychowania. Działania szkoły uniemożliwiającej uczniom spotkania z najbliższą rodziną na terenie szkoły są pozbawione zatem podstawy prawnej. Sprzeczne są także, poza aspektami prawnymi, z dobrem dziecka, o które szkoła, przede wszystkim, powinna dbać. W przypadkach, z jakimi zapoznała się Pracownia Pedagogiczna im. prof. Ryszarda Więckowskiego, najczęściej jeden z rodziców, przy którym np. po rozwodzie pozostają dzieci, wymaga od nauczycieli i pracowników szkoły, a także od własnych dzieci przebywających na terenie szkoły, izolowania drugiego z rodziców (alienowania, a nawet blokowania drugiemu z rodziców udziału w szkolnym życiu dziecka). Ta niewłaściwa postawa jest niedopuszczalną ingerencją w program wychowawczy szkoły! Szkoła akceptując takie postawy i dając na nie przyzwolenie, wspiera alienację. Co gorsze, swe działanie opiera na lęku względem jednego z rodziców, a nie na szacunku dla rozwoju uczniów, ich godności osobowej oraz zadaniu szkoły, które brzmi :

a) współdziałanie z rodzicami, różnymi środowiskami, organizacjami i instytucjami, uznanymi przez rodziców za źródło istotnych wartości, na rzecz tworzenia warunków umożliwiających rozwój tożsamości dziecka.⁶

To zadanie w sposób bezpośredni zobowiązuje psychologa, pedagoga szkolnego, wychowawcę, a nawet dyrektora szkoły, aby współdziałając z rodzicami, stworzyli przestrzeń dla swych uczniów umożliwiającą rozwój tożsamości dziecka. Rodzicom trzeba zgodnie z tym zadaniem zadać konkretne pytania, np. Czy ich wolą jest zmiana tożsamości dziecka, złamanie jego prawa do kontaktów z najbliższą rodziną oraz odebranie prawa do okazywania szacunku najbliższemu, np. tacie, mamie, babci, dziadkowi itd.? Odpowiedź twierdząca na ww pytanie wskazuje na niewłaściwą postawę rodziców, która przyczynia się do alienacji, dyskryminacji i przemocy psychicznej względem dzieci, a także najbliższej rodziny. Szkoła jest zobowiązana wytłumaczyć rodzicom znaczenie i konsekwencje ich postawy względem dzieci, a także ich najbliższej rodziny oraz prawidłowo zwartościować, nazwać i odrzucić ich oczekiwania względem szkoły. Powinna także opracować formy współdziałania z rodzicami nawet w sytuacji rozwodu na rzecz dobra ich dziecka, np. korzystać z dobrych praktyk już stosowanych w systemie oświaty. Szkoła może umożliwić na swoim terenie spotkania ucznia z alienowanymi członkami rodziny. Spotkania takie mogą odbywać się początkowo w obecności psychologa, pedagoga czy też wychowawcy aby alienowane dziecko czuło wsparcie ww osób. Bardzo często bowiem alienujący rodzic posuwa się do oczerniania czy też wzbudzania lęku przed alienowanym członkiem rodziny. Psycholog szkolny, pedagog, a nawet wychowawca klasy może także przekazywać dziecku podarunki z okazji różnych świąt i listy od taty, mamy, dziadków (w razie potrzeby czytając je uczniom młodszym). Zapewni to podtrzymanie niszczonych relacji i pomoże uczestniczyć alienowanemu rodzicowi w wychowaniu dziecka.

Szkoła powinna zabezpieczyć swym uczniom:

2) nabywanie umiejętności społecznych, właściwy rozwój emocjonalny oraz poczucie bezpieczeństwa.⁷

Brak w codzienności dziecka ojca czy matki, z uwagi na zamieszkanie wyłącznie z jednym rodziców wiąże się głębokim deficytem emocjonalnym dziecka. Szkoła może rekompensować to częstym uczestnictwem drugiego z rodziców w szkolnym życiu dziecka, np. uczestnictwie w wycieczkach szkolnych, pomocy w organizacji uroczystości szkolnych itd. Szkoła powinna zadbać, aby pełen dostęp do informacji szkolnych o dziecku, np. dostęp do dziennika elektronicznego, miał także ten z rodziców, który jest alienowany.

⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r.

⁷ tamże

Szkoła jest zobowiązana rozwijać w uczniach:

- 3) *umiejętność odczuwania więzi uczuciowej i potrzebę jej budowania, w tym więzi z rodziną, społecznością szkoły i wspólnotą narodową;*
- 4) *umiejętność samodzielnego wyrażania swoich oczekiwań i potrzeb społecznych;*
- 5) *umiejętność obdarzania szacunkiem koleżanek, kolegów i osoby dorosłe, w tym starsze oraz okazywania go za pomocą prostych form wyrazu oraz stosownego zachowania.⁸*

Tych zagadnień szkoła nie wdroży, gdy nie zaproponuje rodzicom swych uczniów konkretnych form współdziałania z nimi. Szacunek okazywany osobom starszym wymaga świadectwa, czyli praktycznej formy jego ukazania w najbliższym otoczeniu dziecka. Tym otoczeniem jest dom rodzinny i szkoła. Uczeń powinien w szkole doświadczać szacunku, który okazują jego rodzicom pracownicy szkoły. Szkoła jest zobowiązana zorganizować uczniom środowisko wychowawcze, aby uczniowie w swym rozwoju osiągnęli umiejętności oceny własnego postępowania.

W podstawie programowej wyraźnie wskazano, że uczeń:

- 6) *ocenia swoje postępowanie i innych osób, odnosząc się do poznanych wartości, takich jak: godność, honor, sprawiedliwość, obowiązkowość, odpowiedzialność, przyjaźń, życzliwość, umiar, powściągliwość, pomoc, zadośćuczynienie, przeproszanie, uznanie, uczciwość, wdzięczność oraz inne, respektowane przez środowisko szkolne.⁹*

Szkoła akceptując oczekiwania jednego z rodziców, aby drugi nie uczestniczył w szkolnym życiu i rozwoju swego dziecka, nie realizuje zadań z podstawy programowej, nie rozpoznaje rzeczywistych potrzeb psychicznych swych uczniów oraz przyczynia się do łamania przez rodziców prawa dzieci do tożsamości i kontaktów rodzinnych. Demonstrowanie na terenie szkoły oczekiwań jednego z rodziców prowadzących do alienacji drugiego, w rzeczywistości utrudnia szkole realizację kolejnych zadań, w sposób szczególny tych, które dotyczą zdrowia w tym zdrowia psychicznego dzieci oraz zapobiegania wszelkim przejawom dyskryminacji człowieka.

Podstawa programowa wskazuje, że:

- 1) *Ważnym zadaniem szkoły podstawowej jest także edukacja zdrowotna, której celem jest kształtowanie u uczniów nawyku dbałości o zdrowie własne i innych ludzi oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu;¹⁰*
- 2) *W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji. Szkoła podejmuje odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji.¹¹*

W jaki sposób zatem szkoła ma prowadzić zajęcia dotyczące przeciwdziałania dyskryminacji, gdy na jej terenie uczniowie doświadczają dyskryminacji własnego ojca, czasami matki? Szkoła staje się w takiej sytuacji świadectwem postaw sprzecznych z tymi, które powinna rozwijać w swych uczniach. Dyskryminowanie jednego z rodziców pozostaje w sprzeczności z zagadnieniami *Wychowania do życia w rodzinie*.

⁸ tamże

⁹ tamże

¹⁰ tamże

¹¹ tamże

Podstawa programowa wyraźnie wskazuje, iż szkoła realizuje zajęcia z *Wychowania do życia w rodzinie*, wspierając w tym zakresie obowiązki rodziców:

1) *Nauczyciele, realizując zajęcia z wychowania do życia w rodzinie, wspierając w tym zakresie obowiązki rodziców, powinni zmierzać do tego, aby uczniowie: uznawali godność człowieka.*¹²

Aby zrozumieć bardzo trudne pojęcie godności człowieka, zinterioryzować jako wartość, szkoła wdrażając podstawę programową staje się, miejscem organizacji sytuacji edukacyjnych¹³ ukazujących godność osób z najbliższego otoczenia dziecka: matki, ojca, nauczyciela itd. Dziecko - uczeń szkoły, nie może być świadkiem znieważania godności własnej matki, czy ojca, ograniczania i blokowania inicjatyw swych rodziców do uczestnictwa w jego życiu szkolnym. **Tworzenie takich ograniczeń jest brakiem wdrażania podstawy programowej, a także łamaniem zapisów Konstytucji RP.**

Pamiętajmy, iż XXI wiek to także wiek problemów społecznych, które dotyczą wiele polskich rodzin. Zagadnienia *Wychowania do życia w rodzinie* zawarte w podstawie programowej odnoszą się do nich. Uczeń według zapisów w/w aktu normatywnego:

- 1) *rozpoznaje typy struktury rodziny: rodzina wielopokoleniowa, rodzina pełna, rodzina niepełna, rodzina zrekonstruowana;*
- 2) *wyjaśnia miejsce dziecka w rodzinie i jej rolę dla niego: w fazie prenatalnej, podczas narodzin, w fazie niemowlęcej, wczesnodziecięcej, dojrzewania, młodości, wieku średniego, wieku późnego;*
- 3) *potrafi komunikować swoje uczucia i budować prawidłowe relacje rodzinne;*
- 4) *wie, jak okazać szacunek rodzeństwu, rodzicom i dziadkom oraz docenić ich wkład w życie rodzinne; potrafi wymienić za co i w jaki sposób można wyrazić im wdzięczność.*¹⁴

Mamy zatem wskazania w podstawie programowej zagadnień, które mają pomóc uczniom i w nich rozwinąć konkretne umiejętności: wyrażania swych uczuć względem członków rodziny i budowania relacji rodzinnych. W sposób szczególny szkoła powinna zadbać o stworzenie sytuacji edukacyjnych umożliwiających osiągnięcie tych umiejętności dzieciom z rodzin niepełnych, w których dziecko doświadczyło, np. rozvodu rodziców. Tworzenie takich sytuacji jest konieczne, aby również te dzieci osiągnęły kolejne umiejętności zapisane w podstawie programowej:

- 7) *rozumie na czym polega odpowiedzialność wszystkich członków za atmosferę panującą w rodzinie; wie jak komunikować uczucia, wyrażać pamięć, składać życzenia z okazji ważnych rocznic rodzinnych, imienin, urodzin, Dni Matki, Ojca, Babci i Dziadka, być uprzejmym i uczynnym każdego dnia;*
- 8) *zna i stosuje zasady savoir vivre'u zarówno wobec gości, jak i najbliższych członków rodziny.*¹⁵

Wyrażanie pamięci, składanie życzeń, komunikowanie uczuć względem tych członków rodziny, którzy z uwagi na zaistniałą sytuację, np. rozvodu, nie są obecni w codziennym życiu dziecka, wymaga od szkoły obowiązkowego tworzenia kolejnych sytuacji edukacyjnych, aby wdrożyć zapisy podstawy programowej i pomóc dziecku w osiągnięciu tychże umiejętności. Takimi sytuacjami są: Dzień Matki, Dzień Ojca, Dzień Babci i Dziadka. Szkoły organizować mogą inne formy sytuacji edukacyjnych, zawierające w sobie te przedstawione w podstawie programowej np. Dzień Rodziny.

¹² tamże

¹³ R. Więckowski *Pedagogika wczesnoszkolna*. Warszawa 1989, WSIP

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r.

¹⁵ tamże

Zapisy podstawy programowej dotyczą także bardzo ważnych umiejętności dotyczących odnalezienia się dziecka, ucznia w sytuacji problemów, w tym poważnych problemów rodzinnych. **To szkoła powinna pomóc dziecku jako pierwsza instytucja po rodzinie wspierająca jego rozwój.** Trzeba zatem zwrócić uwagę na kolejny zapis podstawy programowej, który wskazuje, iż w wyniku procesu edukacji w szkole uczeń:

9) wie, na czym polega **instytucjonalna pomoc rodzinie w sytuacji: choroby, uzależnienia, ubóstwa, bezrobocia, zachowań ryzykownych, problemów pedagogicznych, psychologicznych, prawnych.**¹⁶

Zatem szkoła ucząc powyższych umiejętności, sama staje się pierwszą instytucją pomocową, daje świadectwo pomocy rodzinie, dziecku w problemie, a także pomocy jego rodzicom w utrzymywaniu relacji z dzieckiem, gdy ono doświadczy np. problemów psychologicznych z uwagi na rozstanie rodziców.

Aby w pełni wdrożyć podstawę programową, szkoła jest zobowiązana pracować z dzieckiem oraz jego rodzicami tworząc stosowne sytuacje edukacyjne związane z zagadnieniami *Wychowania do życia w rodzinie*:

1) *Więź rodzinna, związki uczuciowe i inne relacje w rodzinie; konflikty i ich rozwiązywanie.*¹⁷

Szkoła jako instytucja wychowawcza jest miejscem realizacji prawa, a więc aktywnej implementacji zapisów podstawy programowej. Bez wdrożenia przedstawionych powyżej zapisów podstawy programowej, szkoła przestaje być środowiskiem wychowawczym dla swych uczniów, nie spełnia obowiązków względem uczniów wynikających z Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 roku, co w rzeczywistości pozostaje w sprzeczności z Ustawą Prawo Oświatowe, Konwencją o Prawach Dziecka, Europejską Kartą Praw i Obowiązków Rodziców.

Autor komentarza:

Dyrektor Pracowni Pedagogicznej im. prof. Ryszarda Więckowskiego

Ekspert Ministerstwa Edukacji Narodowej, koordynator grupy ekspertów piszących podstawy programowej dla wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej

Ekspert Fundacji Rzecznik Praw Rodziców

¹⁶ tamże

¹⁷ tamże